

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ПЕДАГОГА В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Вивчення толерантності в педагога в дошкільному закладі має важливе як теоретико-методологічне, так і прикладне значення для сучасної педагогічної та вікової психології (Абульханова-Славська К.О., Зазикіна В., Кулоткін Ю.М., Маркова А.К. та ін.). Специфіка педагогічної роботи вчителя потребує, щоб окрім того, що педагог здатен розуміти, приймати та визнавати дитину як даність, треба, щоб таке ж вміння повсякденно формувалось і в дитини. У зв'язку з цим виникає необхідність формування педагогічної толерантності в період підготовки майбутніх учителів. Актуальність цієї проблеми зумовлюється і тим, що сьогодні відповідний педагогічний процес у ВНЗ слабо орієнтовано на вирішення такого завдання, не має достатньої науково-методичної бази. Це спонукає звернутися до вивчення стану питання в сучасній педагогічній та психологічній теорії (М. Бубер, П.Ф. Комогоров та ін.).

Узагальнюючи існуючу сучасну наукову літературу, видно, що проблема толерантності трактується неоднозначно фахівцями з різних галузей наук. Таке розширене визначення толерантності, що розкриває необхідність та позитивну сутність даної якості, міститься в короткій філософській енциклопедії: толерантність (від лат. *tolerantia* – терпіння) – терпимість до іншого роду поглядів, моралі, звичок. Толерантність необхідна по відношенню до особливостей інших народів, націй та релігій. Вона є ознакою впевненості в собі та визнанням надійності своїх власних позицій, ознакою відкритої для всіх ідейної течії, яка не боїться порівняння з іншими точками зору та не уникає духовної конкуренції.

Аналіз наукової літератури (Обухова Л.Ф., Оластеніна В.О., Погодіна А.В. та ін.), праць масової загальноосвітньої та вищої школи показав, що існують протиріччя між об'єктивною потребою педагогічної практики в толерантних викладачах. Недостатній рівень сформованості даної якості в більшості працівників народної освіти, нерозробленість у науці цілісного уявлення про процес формування педагогічної толерантності, дозволили визначити проблему, що полягає в обґрунтуванні процесу формування в майбутніх учителів педагогічної толерантності.

Треба відмітити, що впливовими на становлення особистості дошкільника виступають значимі дорослі. Це – перш за все батьки, чи дідуся, бабусі, педагоги дитячих дошкільних установ. Кожен з них має свою сферу і міру впливу на формування самосвідомості і розвитку особистості дитини дошкільного віку в цілому. Велику роль у становленні особистості підстаючої дитини грає вихователь, педагог. Спілкування і взаємодія з цими людьми займає значну частину життя дошкільника і має значення, яке важко переоцінити.

Як показує сучасна психологічна література (Богданова Н.С., Комогоров П.Ф., Оластеніна В.О. та ін.), толерантність – необхідний елемент педагогічної діяльності, учебного процесу як у старшій школі, так і в дошкільному закладі. Необхідною умовою успішної діяльності педагогічної діяльності є прийняття дитини такою, якою вона є, прийняття інакості партнера по взаємодії. Толерантний педагог, завдяки особливій тактиці будувannya своєї поведінки по відношенню до дітей, добивається більшої результативності. В сучасній школі роль особистості педагога істотно зростає. Проблеми, з якими зустрічається сучасна школа – ускладнення міжетнічних відношень, розшарування населення на "багатих" та "бідних", нетерпимість до людини іншої віри та інше – пояснюють практичний інтерес до досліджень в області толерантності.

Разом з цим педагогічна толерантність не стала предметом спеціальних досліджень. У психології немає чіткої відповіді по психологічному змісту педагогічної толерантності, не виявлені індивідуально-психологічні фактори педагогічної толерантності, її когнітивний компонент.

Розуміючи актуальність проблеми, її недостатню розробку, у своєму дослідженні ми поставили собі за мету виявити рівень толерантності в педагогів у дошкільному закладі.

Приймаючи за основу вказані пропозиції, нами ставились такі задачі дослідження:

- уточнити сутність поняття педагогічна толерантність та основні підходи, що пояснюють її виникнення та розвиток;
- провести експериментальне дослідження проявів толерантності в педагогів, що працюють у дошкільному закладі.

З метою вивчення різних психологічних особливостей становлення та розвитку толерантності нами використовували Експрес-опитувальник "Індекс толерантності" (Г.У. Солдатова, О.О. Кравцова, О.Є. Хухлаєв, Л.О. Шайгерова; 2002р.), "Опитувальник для вимірювання толерантності" (В.С. Магун, М.С. Жамкоч'ян, М.М. Магур; 2000р.), "Методика діагностики загальної комунікативної толерантності" (В. Бойко; 1988р.).

Базою дослідження виступила Студія розвивального навчання та естетичного розвитку "Світ навколо". В експерименті брали участь учителі, які працюють з дітьми дошкільного віку. Загальна кількість випробуваних становила 25 осіб. Дослідження проводилось у два етапи.

На першому етапі здійснювалось теоретико-методологічне дослідження, спрямоване на уточнення сутності поняття педагогічна толерантність, розкриття уявлень, що дозволяють зрозуміти її сутність.

На другому етапі проводився експеримент та здійснювалась обробка результатів дослідження педагогічної толерантності.

Експеримент складався з трьох частин. У першій частині нами використовувався Експрес-опитувальник "Індекс толерантності" (Г.У. Солдатова, О.О. Кравцова, О.Є. Хухлаєв, Л.О. Шайгерова). Аналіз результатів показав, що у 12% випробуваних низький рівень толерантності, у 64% - середній, у 24% - високий (див. рис. 1).

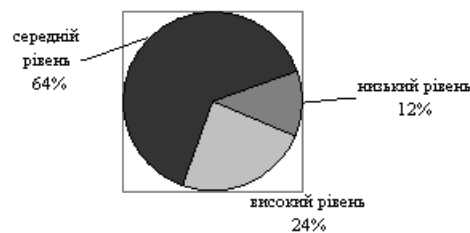

Рис. 1. Показники прояву толерантності (Опитувальник "Індекс толерантності") педагогів дошкільного закладу

Також встановлено, що у 40% учителів домінує показник соціальної толерантності, тобто в них високий рівень толерантного прояву по відношенню до різних соціальних груп, соціальних процесів. У 60% респондентів домінуючою визначена толерантність як якість особистості – особистісні якості, установки та переконання, які в значній мірі визначають відношення людини до довколишнього світу. Треба відмітити, що ніхто з учителів не показав високий рівень етнічної толерантності, тобто ставлення людини до представників інших етнічних груп та установки у сфері міжкультурної взаємодії.

У другій частині експерименту ми використовували "Опитувальник для вимірювання толерантності" (Магун, Жамкоч'ян, Магур). Нами встановлено, що високий рівень толерантності фіксується у 12% вчителів. Представники цієї групи мають виражені риси толерантної особистості. У той же час необхідно розуміти, що результати, які наближаються до верхньої межі, можуть свідчити про розмиття в людині "границь толерантності", які пов'язані, наприклад, з психологічним інфантілізмом, тенденціями до поблажливості або байдужості. Також треба відмітити, що респонденти, які спостерігалися в цьому діапазоні, можуть демонструвати високий рівень соціальної бажаності. Також треба відмітити, що за результатами нашого дослідження середній рівень толерантності був зафіксований у 80% досліджуваних. Такі результати показують респонденти, для яких притаманно поєднання як толерантних, так і інтолерантних рис. В одних соціальних ситуаціях вони поведуться толерантно, в інших можуть проявляти інтолерантність. Низький рівень толерантності спостерігається у 8% респондентів. Такі результати свідчать про високу інтолерантність людини та наявності у неї виражених інтолерантних установ по відношенню до довколишнього світу та людей (див. рис. 2).

У третій частині експерименту ми використали "Методика діагностики загальної комунікативної толерантності" В.Бойко. Як бачимо з Рисунку 3, у 6% досліджених спостерігається високий рівень толерантності, у той же час у 72% респондентів фіксується середній рівень вираженості досліджуваного показника, 12% досліджуваних проявили низький рівень толерантних якостей (див. рис.3).

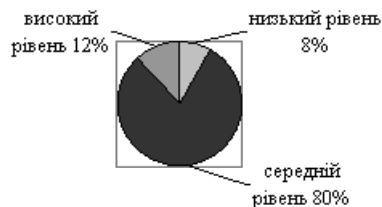

Рис. 2. Показники прояву толерантності ("Опитувальник для вимірювання толерантності") педагогів в дошкільному закладі

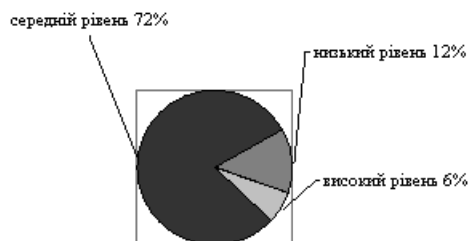

Рис. 3. Показники прояву толерантності ("Методика діагностики загальної комунікативної толерантності") педагогів дошкільного закладу

В.Бойко виділяє 9 шкал, які дозволяють визначити найбільш характерні аспекти та тенденції прояву комунікативної толерантності особистості. Найбільш високі показники прояву толерантності спостерігаються за наступними шкалами: неприйняття та нерозуміння індивідуальності іншої людини; не вміння пробачати іншим помилки, незручність, ненавмисно заподіяні неприємності; нетерпимість до фізичного та психічного дискомфорту, спричиненого іншими людьми; не вміння пристосовуватися до характеру, звичок та бажань інших. Середні показники толерантності ми отримали за наступними шкалами: категоричність та консерватизм при оцінці інших людей; не вміння приховувати або згладжувати неприємні відчуття при зіткненні з некомунікабельними якостями партнерів; прагнення підіграти партнера під себе, зробити його "зручним". Низький рівень толерантності був визначений за наступними шкалами: використання себе як еталон при оцінці поведінки і образу думок інших людей; прагнення переробити, перевиховати партнерів. Детальні результати представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Назва шкали	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
1. Неприйняття та нерозуміння індивідуальності іншої людини	72%	20%	8%
2. Використання себе як еталон при оцінці поведінки і образу думок інших людей	20%	20%	60%
3. Категоричність та консерватизм при оцінці інших людей	28%	60%	12%
4. Невміння приховувати або згладжувати неприємні відчуття при зіткненні з некомунікабельними якостями партнерів	40%	40%	20%
5. Прагнення переробити, перевиховати партнерів	24%	36%	40%
6. Прагнення підіграти партнера під себе, зробити його "зручним"	40%	40%	20%
7. Невміння пробачати іншим помилки, незручність, ненавмисно заподіяні неприємності	52%	40%	8%
8. Нетерпимість до фізичного та психічного дискомфорту, спричиненого іншими людьми	68%	24%	8%
9. Невміння пристосовуватися до характеру, звичок та бажань інших	76%	24%	0%

Аналізуючи результати, які ми здобули внаслідок емпіричних досліджень, можна відзначити, що педагог в дошкільному закладі поєднує в собі як ознаки толерантних, так і інтолерантних якостей. Ми не спостерігали прояви великих показників як високого рівня толерантності, так і низького. У більшості респондентів фіксується середній рівень вираженості толерантних рис.

Відзначено, що педагог може приймати та розуміти індивідуальність іншої людини, вміє пробачати іншим помилки, незручності, ненавмисно заподіяні неприємності. Учитель дошкільного закладу терплячий до фізичного та психічного дискомфорту, спричиненого іншими людьми, вміє пристосовуватися до характеру, звичок та бажань інших. Ці показники мають дуже велике значення, адже тендітна особистість маленької дитини потребує лагідного ставлення до себе як з боку батьків, так і з боку вихователів, педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А.Г. Толерантность от утопии к реальности / А.Г. Асмолов / На пути к толерантному сознанию. – М., 2000.
2. Березовик Н.А., Коломинский Я.Л. Учитель и детский коллектив / Н.А. Березовик, Я.Л. Коломинский. – Минск, 1975. – 160 с.
3. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя / С.Б. Елканов. – М., 1989. – 189 с.
4. Крутецкий В.А., Баласова Е.Т. Педагогические способности и структура, диагностика, условия формирования и развития / В.А. Крутецкий, Е.Т. Баласова. – М., 1991. – 112 с.
5. Кузьмина Н.В. Способности, одаренности, талант учителя / Н.В. Кузьмина. – Л., 1985. – 32 с.

Подано до редакції 20.01.2010

РЕЗЮМЕ

У статті досліджені особливості прояву толерантності в педагогів у дошкільному закладі. Проведене емпіричне дослідження щодо визначення толерантних рис педагога.

Ключові слова: толерантність, педагогічна толерантність.

И.В. Мельничук, Т.Ю. Титова

ТОЛЕРАНТНОСТЬ ПЕДАГОГА В ДОШКОЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ

РЕЗЮМЕ

В статье исследованы особенности проявления толерантности у педагогов в дошкольном учреждении. Проведено экспериментальное исследование по определению толерантных черт педагога.

Ключевые слова: толерантность, педагогическая толерантность.

I.V. Melnychuk, T.Yu. Tytova

TOLERANCE OF A TEACHER OF PRE-SCHOOL ESTABLISHMENT

SUMMARY

The article investigates on some peculiarities of displaying tolerance of teachers of preschool establishment. It describes experimental research on determination of teacher's tolerant features.

Keywords: tolerance, pedagogical tolerance.
